

ТАЛАБАЛАРНИ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДЛАРИ

АЛИШЕР ЭРГАШЕВИЧ ЭРНАЗАРОВ

alexchigatay1213@gmail.com

Ўқув фани якунида таълим-тарбия натижаси сифатида талаба эришиши лозим бўлган билим, малака ва шахсий фазилятларни белгилайди.

Фаннинг ўқув мақсадлари тармоқ стандартининг ҳар бир ихтисослик бўйича касбий тавсифномада келтирилган касб фаолият турлари, махсус талаблар, кўникма ва билимлардан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқилиши лозим. Яъни тармоқ стандарти билан стандартлаштирилган ўқув дастурлари тўла мос келиши керак.

Ўқитишда ўқув мақсадларини қўйиш услуби ўзига хос хусусиятга эга. Бу шундан иборатки, ўқув мақсадлари талабалар ҳаракатида ифодаланадиган ва аниқ кўринадиган, ҳамда ўлчанадиган натижалар орқали белгиланади. Ўқув мақсадларини ўлчаш, аниқлаш, ўқитишни қайта такрорлаш имконига эга бўлиш учун ҳар бир мақсадга эришиш мезонини билиш керак, яъни таълим мақсади шундай қўлланиши керакки, унга эришганлик ҳақида аниқ хулоса чиқариш мумкин бўлсин.

Таълим мақсадларини аниқлаш университетларда ўқув фаолиятини ташкил этиш учун асос бўлиб, бир қатор муҳим жиҳатларга эга:

Таълим жараёнининг йўналиши: Таълим мақсадларини белгилаш университетнинг таълим фаолиятида асосий йўналиш ва устуворликларни белгилашга ёрдам беради. Унда талабалар ўқишни тугатгандан сўнг қандай билим, кўникма ва малакаларга эга бўлиши лозимлиги белгилаб берилган.

Ўқув режасини тузиш: Таълим мақсадларининг мақсади ўқув режасида қандай мавзулар, фанлар ва курслар кўрсатилиши кераклигини аниқлашдан иборат. Улар таълим мазмунини шакллантиришга ёрдам беради ва ўқувчиларнинг зарур билим ва кўникмаларни эгаллашини таъминлайди.

Таълим натижаларини баҳолаш: Таълим мақсадларини белгилаш ўқувчиларнинг таълим натижаларини баҳолашни осонлаштиради. Ҳар бир мақсадни ўлчаш ва баҳолаш мумкин, бу эса мақсадларга эришилганлигини аниқлашга ёрдам беради.

Талабаларни рағбатлантириш: таълим мақсадларини белгилаш талабалар учун мотивация бўлиб хизмат қилиши мумкин. Талабалар аниқ ва аниқ мақсадлар сари ҳаракат қилаётганликларини кўрганларида, бу уларни фаол бўлишга ва муваффақиятга интилишга ундаши мумкин.

Мувофиқлик ва мослашув: Таълим мақсадларини белгилаш таълим муассасаларига тегишли бўлишга ва меҳнат бозори ва умуман жамиятнинг ўзгарувчан эҳтиёжларига мослашишга ёрдам беради. Таълим мақсадлари замон талаблари ва муаммоларига мос равишда қайта кўриб чиқилиши ва ўзгартирилиши мумкин.

Ўқув мақсадлари тамойиллари. Ўқув мақсадлари қуйидаги тамойилларга асосланиши керак:

1. Аниқ.
2. Ўлчанадиган.
3. Эришиш мумкин.
4. Реал, амалга ошириш мумкин.
5. Вақт жиҳатдан белгиланган.
6. конкрет ва ўзига хос.
7. билим ва кўникмаларнинг якуний натижаси ёки қўлланилиши билан боғлиқ.
8. ўқувчиларнинг ёши, тайёргарлик даражаси ва эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда адекват танланган.
9. талабаларни рағбатлантириш ва рағбатлантириш.
10. умумий таълим мақсадига мос ва тегишли.
11. мослашувчан ва мустақиллик ва танқидий фикрлашни тарғиб қилиш.
12. аниқ билим, кўникма ва малакаларни эгаллаш ва қўллаш билан боғлиқ.

Умумий мақсадлар. ДТС, ўқув дастуридан ўтиладиган мавзу юзасидан талабада қандай билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш муҳимлиги аниқлаштирилиб, шу асосида машғулот мақсадлари белгилаб олинади.

Педагог мақсади. Таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларни кўзда тутати.

Таълимий. Машғулот жараёнида талабаларда дунёқарашни кенгайтириш, билиш фаолияти; билимларни амалиётда қўллаш; маълум кўникма ва малакаларни шакллантириш билан белгиланади.

Синфда ўқитувчининг тарбиявий мақсади — ўқувчи шахсини ривожлантириш, унинг ахлоқий, ахлоқий ва ахлоқий кадриятларини шакллантириш, шунингдек, ижтимоий ва коммуникатив қобилиятларни ривожлантириш. Ўқитувчи нафақат билим ва кўникмаларни этказишга, балки ўқувчининг характери ва ўзини ўзи англашининг шаклланишига таъсир кўрсатишга интилади.

Таълим таълим жараёнида бир хил даражада муҳим роль ўйнайди, чунки у ўқувчиларда эмпатия, бағрикенглик, масъулият ва бошқаларга ҳурмат каби фазилатларни ривожлантиришга имкон беради. Ўқитувчи ўқувчи шахсини шакллантиришдаги ўз ролини билган ҳолда, ўз ишини ҳар бир талабанинг индивидуал эҳтиёжларига мослаштириб, тизимли ва изчил ҳаракат қилади.

Ўқув машғулотида ўқитувчи таълим сифатини ривожлантиришга ёрдам берадиган турли хил усул ва усуллардан фойдаланади. У талабаларнинг кадриятлари ва муносабатларини ривожлантиришга қаратилган ва уларда ҳалоллик, адолатлилик, интизом ва бошқаларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилиш каби ахлоқий фазилатларни ривожлантиришга ёрдам беради.

Машғулотлар давомида ўқитувчи ўқувчиларни мунозаралар, баҳс-мунозаралар, гуруҳ ишлари, ўйинлар ва лойиҳа фаолиятига фаол жалб қилади. Ушбу ёндашув талабаларга танқидий фикрлашни, маълумотларни таҳлил қилиш қобилиятини ривожлантириш, ўз позицияларини ривожлантириш ва бошқалар билан конструктив мулоқотда иштирок этиш имконини беради.

Ўқитувчининг синфдаги тарбиявий ишининг муҳим жиҳати, шунингдек, ҳар бир ўқувчи ўзини қадрли ва ҳурматли ҳис қиладиган ишончли ва қўллаб-қувватловчи муҳитни яратиш

қобилиятидир. Талабалар билан ўзаро муносабатлар ўзаро ҳурмат ва ишончга асосланади, бу уларга ўқув материални самарали ўзлаштиришга ва ижтимоий ҳаётга ҳисса қўшишга ёрдам беради.

Шундай қилиб, ўқитувчининг синфдаги тарбиявий мақсади ҳар бир ўқувчига нафақат билим ва кўникмаларга, балки замонавий дунё қийинчиликларига дош беришга имкон берадиган қадриятларга эга бўлган яхлит ва баркамол шахс бўлишга ёрдам беришдир. Жамиятнинг фойдали аъзоси.

Тарбиявий. Машғулот жараёнида талабаларда мустақилликни, иродани тарбиялаш; маълум муносабат, ахлоқий, эстетик йўналишларни, мустақил фаолликка асос бўлувчи мотивларни шакллантириш билан белгиланади.

Ўқув жараёнида ўқитувчининг таълим мақсади — ўқувчи шахсининг уйғун ривожланишини шакллантириш. Бу мақсад ўқитувчи нафақат билим ва кўникмаларни этказишни, балки ўқувчининг қадриятлари, ахлоқий муносабатлари, ижтимоий компетенцияси ва ҳиссий соҳасини шакллантиришга фаол таъсир кўрсатишини назарда тутди.

Таълим ўқитувчисининг асосий вазифаси ўқувчиларни ривожланган ахлоқий фазилатларга эга ва онгли қарорлар қабул қилиш қобилиятига эга бўлган шахс бўлишга ёрдам беришдир. Ушбу мақсадга эришиш учун ўқитувчи ҳар бир ўқувчи билан фаол, индивидуал ишлашга тайёр бўлиши, унинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ички мотивация ва ўз-ўзини тартибга солиш муҳимлигини англаши керак.

Таълим ўқитувчиси ўқувчилар хавфсиз, қулай ва қабул қилинадиган синф муҳитини яратиши керак. Ўқитувчи ўз ўқувчилари билан ижобий муносабатлар ўрнатиш орқали улар учун юксак ахлоқий ва ахлоқий қадриятлар намунаси бўлади.

Ўқув жараёнида ўқитувчи ўқувчиларнинг ҳиссий-иродавий соҳасини ривожлантиришга, уларда ўзини тута билиш, сабр-тоқат, ўзига ишонч, масъулият ҳисси каби фазилатларни шакллантиришга қаратилган турли метод ва усуллардан фойдаланади.

Бундан ташқари, ўқитувчи ўқувчиларда бағрикенглик, бошқа одамларнинг фикрини ҳурмат қилиш, фуқаролик масъулияти ва ватанпарварлик каби қадриятларни шакллантиришга эътибор қаратади. Ўқитувчи ўқувчиларни ҳамкорликка ва биргаликда ишлашга ундайди, уларнинг мулоқот қилиш ва ўзаро муносабатда бўлиш қобилиятини ривожлантиради.

Шундай қилиб, ўқитувчининг ўқув жараёнидаги тарбиявий мақсади — ўқувчиларни жамият ҳаётида фаол иштирок этишга қодир, ривожланиш ва ўз-ўзини такомиллаштиришга интиладиган баркамол шахс бўлиб этишишга ёрдам беришдир.

Ривожлантирувчи. Машғулот жараёнида талабаларда диққат, хотира, нутқ, тафаккур, таққослаш кўникмалари, эмпатия, рефлексия, оптимал ечимларни излаб топиш кўникмаларини, машғулотга нисбатан мотивацияни ривожлантириш билан белгиланади.

Ўқув жараёнида ўқитувчининг ривожланиш мақсади таълим амалиётининг муҳим жиҳатларидан биридир. Бу талаба шахсини ҳар томонлама ривожлантиришга, унга нафақат билим олиш, балки кўникма, қобилият ва малакаларни шакллантиришга қаратилган.

Ўқитишнинг асосий мақсади ҳар бир болага ўз салоҳиятини рўёбга чиқаришга, жамиятнинг мустақил, ижодкор ва масъулиятли аъзоси бўлишга ёрдам беришдир. Ўқитувчининг ривожлантирувчи ёндашуви ўқувчиларнинг интеллектини, ҳиссий соҳасини, жисмоний ва ахлоқий фазилатларини тўлиқ ривожлантириш учун шароит яратишни ўз ичига олади.

Ривожланиш мақсадининг муҳим жиҳатларидан бири бу ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашишдир. Ўқитувчи ўз хусусиятларини, эҳтиёжларини, ривожланиш даражасини ва қизиқишларини ҳисобга олиши керак. Ўқитувчи турли хил педагогик усуллар, ўйинлар,

лойиҳалар, муаммоли вазиятлардан фойдаланиб, ўқувчиларнинг фаоллиги ва мустақиллигини рағбатлантиради, уларнинг тафаккури, хотираси, тасаввурини ривожлантиришга ёрдам беради.

Ривожланиш мақсадига эришиш учун ўқитувчи мослашувчан ва ижодий бўлиши керак. У ўз услуб ва ёндашувларини ҳар бир ўқувчига мослаштира олиши, кизиқарли ва тарбиявий топшириқлар яратиши, уларнинг шахсий ривожланишини рағбатлантириши керак. Талаба ўз фикрини эркин ифодалаш, саволлар бериши ва хатоларга йўл қўйиши учун унга ўрганиш ва ривожлантиришга ёрдам берадиган ишонч ва қўллаб-қувватлаш муҳитини яратиш ҳам муҳимдир.

Бундан ташқари, ривожланиш мақсадига ўқитувчи турли хил билим турлари билан ишлашни киритиши керак: назарий, амалий, ҳиссий ва ахлоқий. Ўқитувчи нафақат билимларни узатади, балки уни амалий қўллашга, танқидий фикрлаш ва фикрлашни ривожлантиришга ёрдам беради.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ўқув жараёнида ўқитувчининг ривожланиш мақсади ўқувчининг баркамол, ижодий ва мустақил шахсини шакллантиришдир. Бу индивидуал ёндашувни, талабанинг фаол иштирокини, ижодий ва бадиий ўзини ўзи англашни, шунингдек, билим ва кўникмаларнинг барча турлари билан ишлашни ўз ичига олади. Бу мақсад ўқитувчининг ҳар бир боланинг чексиз салоҳиятига ва унинг доимий ривожланиш ва ўз-ўзини такомиллаштириш қобилиятига ишонишига асосланади.

Шундай қилиб, таълим мақсадларини белгилаш университетларда ўқув фаолиятини ташкил этиш ва талабалар томонидан кутилган натижаларга муваффақиятли эришишни таъминлашга ёрдам берадиган муҳим воситадир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Абдалова С., Мавлянов А. Мустақил таълимни ташкил этиш технологияси. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 91 б.
2. Мавлянов А., Абдалова С., Юсупова Л. Интерфаол усуллардан фойдаланиб ўтиладиган машғулотларда таълим олувчиларнинг мустақил фикрлашини ривожлантириш. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 102 б.
3. Мавлянов А., Жавлонов Ш., Абдалова С., Юсупова Л. Педагогик технологиятамойиллари асосида дарс машғулотларини олиб бориш техноло-гияси. -Т.: Ворис, 2010. -112 б.
4. Ergashevich, E. A. (2024). TEACHER'S PREPARATION FOR TRAINING TRAINING AND TYPES OF TRAINING TRAINING. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(1), 280-286.
5. Ergashevich, E. A. (2024). STRUCTURE OF A SAMPLE TRAINING COURSE AND MODERN REQUIREMENTS FOR IT. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(1), 309-316.
6. Ergashevich, E. A. (2024). THE ROLE OF BLOOM'S TAXONOMY IN DETERMINING PEDAGOGICAL OBJECTIVES IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL LESSONS. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(1), 264-270.
7. Эрназаров, А. Э. (2022). Oliy taʼlim muassasalarida pedagoglarning o „quv mashg „ulotiga tayyorgarligi bosqichlari, shakllari, komponentlari va mezonlari. *Sohibqiron yulduzi. Ijtimoiy-tatixiy, ilmiy va ommabop jurnal.–Қаруу*, (1), 188-193.
8. Ergashevich, E. A., & Mado, A. (2024). Methodology of Organizing and Implementing Training Activities. *Academia Open*, 9(1), 10-21070.
9. Ergashevich, E. A. (2024). TYPES, CRITERIA AND CHARACTERISTICS OF MODERN EDUCATIONAL TRAINING. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(1), 111-119.

10. Ergashevich, E. A. (2024). STRUCTURE, ELEMENTS, TYPES AND TYPES OF MODERN EDUCATIONAL ACTIVITIES. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(1), 76-83.
11. Ergashevich, E. A. (2024). CONTENTS OF EDUCATION ORGANIZED CLASSES AND ACTIVITIES IN OTMLAR. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(1), 63-69.
12. Ergashevich, E. A. (2024). SOME PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES USED IN THE PROCESS OF ORGANIZING EDUCATIONAL LESSONS IN OTML. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 2(1), 252-258.
13. Ergashevich, E. A. (2024). CASE ANALYSIS OF USE OF MODERN TEACHING TOOLS AND TECHNOLOGIES IN EDUCATION. *JOURNAL OF THEORY, MATHEMATICS AND PHYSICS*, 3(1), 126-132.
14. Ergashevich, E. A. (2024). DEVELOPMENT OF STUDENTS' THINKING AND USE OF MODERN TEACHING TECHNOLOGIES IN ORGANIZING EDUCATIONAL LESSONS IN OTML. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521)*, 2(1), 287-291.

